

ZRAK ISPOD MORA

TOMICA BAJSIĆ

SADRŽAJ

Avioni i brodovi	1
Hodati u tenisicama iz 20-og stoljeća	2
Maybe Airlines	3
Srebrenica	4
O porijeklu revolucija	5
Stampedo	8
Prokleta znatiželja	10
Zrak ispod mora	12
Tri tisuće dana u afričkoj prašumi	15
Republika	21
Sekundarne misli	24
Strašna čežnja	25
Začarana šuma	26
Narodna astronomija	30
Mjesto za provesti ljeto	31
Koža na bubnju	32
Zaustavljeni u skoku	33
Moja je baka stigla iz Kine	34
Razgovori u tramvaju	35

Svi mi	36
Gauguinova kletva	37
Montparnasse 19	39
Spomenik bezimenom heroju	40
Geografija poezije	41
Vindjakna njujorških smetlara	42
O nestalima i stalno odsutnima	44
Dijete je rođeno	45
Seljan Bros Amazon Co.	46
Oči kao arhipelag	50
Majko svih stvari	51
Krv drugih	52
Noć u prirodoslovnom muzeju	53
Rat za vodu	54
Nazovi mr. Songa	56
Koncert	59
Tropska kiša	61
Prva zrakoplovna	62
Moreplovni ljudi	63
Napad u autobusu	64
Nijema zvona	65

Tri kralja Viktora Vide	67
Tri vile na Bledu	69
Bibliobus	71
Kako je ukradena jedna boja	72
Preko rijeke i u šumu	73
O autoru	74
Impresum	75

AVIONI I BRODOVI

Nema ništa ljepšeg od pogleda na avione u zraku.
Zlatna sunčeva kora na krilima ljepša je od repatica.
Avioni su plugovi koji oru neomeđenim nebom.
6 tjedana na groblju brodova u Trogiru radili smo
na jedrilici i gledali avione kako slijeću i polijeću.
Jasno je da su oni Noina arka modernog čovjeka.
Uveseljavali su dane na sumornoj palubi poput
gizdavih cirkuskih zvijeri u bojama svih zastava.
U pet dana jedrilicom preploviti Jadransko more
ili pet puta oko svijeta mehaničkom pticom,
što je bolje?
Oceanske je fuge lakše preslušati iz zraka.
Zamislite Magellana da kroz prozor aviona prati
svoj brodski put i vidi da je promašio stoljeće.
Samoći škrape i masline pretpostavljam obli trup
zrakoplova koji me vodi u proljeće života; srž
kokosovog oraha duž bijelog pješčanog ruba Brazila.
Samo na jedanaest tisuća metara iznad Atlantika
vidim da je svemir nastao velikim praskom kokosa:
iz crne kore su planeti a bijelo tkivo je duh života.
Sažimanje luči u nekoj otočkoj konobi ništa mi je
prema mlaznim motorima prekooceanskih letjelica.
Za sada – možda kasnije promijenim mišljenje.

HODATI U TENISICAMA IZ 20-og STOLJEĆA

Hodati u tenisicama
iz prošlog milenijuma
čini me dovoljno teškim
da se otprem gravitaciji
i nije mi žao što su godine
kliznule kroz odvod na pločniku,
a mladost,
ona se zaglavila
u posljednjem kvadrantu
20-og stoljeća.
Posljednje je pustolovno stoljeće
osim velikih ljepota rodilo i veliku grozotu
ovjekovječenu, među ostalim
i na filmskoj traci.
Tu možemo vidjeti ljude
kako hodaju ruku pod ruku,
i ubojice i žrtve, ruku
pod ruku.

MAYBE AIRLINES

U čekaonici na aerodromu
Charles de Gaulle, u Parizu,
u proljeće 1994.,
neki čovjek sobom nosi
nemir spaljene zemlje
iako je sav hladnokrvan
poput islandskih jezera
kada im pepeo vulkana
začepi gejzire.
Komandosica
malo oštećena
ranjeni objektiv
ratnog reportera
intifada šal
znači
nije neopredijeljen
brada stoji za iskustvo
Reuters, CNN, ABC?
Na šilt kapi ima natpis
SARAJEVO MAYBE AIRLINES
i kao pikulama poigrava se
znatiželjnim pogledima
ostalih putnika
otresa ih poput prašine
sa svojih dobro očuvanih
jungle-boots
čizama.

SREBRENICA

Ako povučesh ovu ručicu do kraja, ovu ručicu s plastičnim rukohvatom i komadićem smeđeg izolir-banda pri vrhu

Otpustit ćeš kočnice

I vode zla poteći će iz rezervoara kao padajuća rijeka

(više kao tmurna rijeka)

brza, potonula u buku.

Kada bujica poteče i branu presječe;

provali nizbrdo u polja –

nemoguć je povratak.

Iz blagoslovljenog stanja mirovanja cijeli svijet prelazi u napetost:

dižu se vodeni zidovi i počinje jurnjava u srce vrtloga, u mrak.

U hladno, u mrak.

Srebro će se pretočiti u glib, osušiti i prosuti u prah.

Ako otvoriš ova vrata, rekao je, i dah mu je zamutio staklo: prozirna će stijena prsnuti i onda i nas i svega u što vjerujemo, nadamo se, jednostavno će nestati.

O PORIJEKLU REVOLUCIJA

Titani ne postoje
postoji samo ljudska mašta
ponekad mašta uzleti previsoko
i zaglavi se u crnoj rupi
(tako nastaju revolucije)
legenda o Ikaru i
od sunca spaljenim krilima
priča je o prekobrojnim koracima
onih mahnitih, poput klinova
zaglavljenih
u cikličnu vrtanju svijeta.
Hitler, Pavelić i Pol Pot,
Staljin, Trocki i Lenjin, kamerad Mao
bili su evanđelisti doba strojeva
bez boja, mirisa i osjeta,
uzdignuti iz mračnog taloga
ljudske imaginacije.
Na Opatovini, među cvijećem,
na malenom trgu ispred katedrale
i doma za umirovljene svećenike,
gdje boje proljeća zrače uznesenjem i
bijelo počiva na roza, plavo je za mir
i zlatne vrpce su spone među ljudima,
prolazio sam biciklom i načuo
dvije cvječarice kako vrište
iza pultova: Tita! Tita
nam dajte.
Da je Tito živ, sve bi ih
zatvorio, i popove i sestre.
Škrta banda! Krvopije!
Napravio sam biciklom krug
po trgu obojanom kao u filmu

o Mary Poppins, dadilji koja leti
s kišobranom, i našao se
na pragu revolucije,
odmah i sada.
Istu sam mržnju neku noć
prije čuo od pijanog prosjaka
u Bakačevoj preko puta katedrale:
da je Tito živ dao bi te strijeljati,
rekao je on časnoj sestri samo
zato što je odbila dati mu novce.
Revolucija uvijek ima neke korijene
ali sam okidač, još je misterij.
Koji je najbolji trenutak?
Kako vi, hrabre djeve, rekao sam,
sjetiste se Tita, u trenutku kada vam
nosim dobre vijesti o tom velikom mužu.
Tito nije mrtav, on je zamrznut, čeka,
sukladno svom britkom umu, pravi trenutak
da uzjaše konja, zgrabi uzde i
vrati nas sve u kolijevku od krtog gipsa
iz koje izmigoljili smo, grješnici,
njemu iza leđa.
Nego, zborite mi čestite majke,
što su vam krivi ti ljudi od crkve?
Želite li možda nešto što je njihovo,
skromne mrvice sa stola,
dane provedene u molitvi, mislite
li da se iza njihovog spokoja
krije zlato?
Oni nisu ništa krivi!
odvažila se reći jedna mlada cvjećarica
i odmah dočekala bjesove s druge strane:
Ona je bila kurva, a sada prodaje njima cvijeće.
Crkva kupuje samo od nje, ne daju nama ni lipe.
Prije nego je bila kurva bila je prosjakinja,

a još ranije Cigani su je oteli iz sirotišta
i vodila je medvjeda na lancu i bavila se
gatanjem i drugim psinama.

Crno žito iz kukolja.

Opaka rabota, znači vi vjerujete
da ništa manje nego vješala i narodni sud
neće utažiti žeđ pravednika na ovom trgu,
rekao sam, zabrinut i tužan što sam sudionik
jednog od velikih povijesnih trenutaka,
koji će zlatnim slovima biti upisani
u knjige pod slovom R, REVOLUCIJA.

STAMPEDO

Uloviti bizona nije nimalo lako. Najbolje to zna
čuveni lovac na bizone, Buffallo Bill, koji nikada
u životu nije ulovio nijednog bizona u trku.
To je sveti ritual još od Gilgamešovog Humbabe,
nebeskog bika, sve do legendi Apači indijanaca.
Indijanci kada love bizone čine to na prepad.
Bizoni bježe kada vide indijance u jurišu
i to se onda zove stampedo.
Cijeli proces traje sedam dana.
U samom početku Indijanci su skriveni u travi.
Punih šest dana oni leže u travi na brdu.
Prvi dan puše lulu, drugi dan piju vatrenu vodu
treći su dan tužni, četvrti promatraju horizont, peti
dan komuniciraju s duhovima i izazivaju mušku kišu,
koja je gromovita i koja je za rat; dok žensku kišu,
laganiji ali gušći pljusak, koriste za ljubav.
Šesti dan oštre strelice i zapinju lukove. Tko prvi
spazi krdo bizona dovikne ostalima:
Bizoni!!!
Bizoni!!!
Tog sedmog dana Indijanci se na konjima
strmoglavljuju u dolinu. Ratničkim pokličem
žele opkoliti krdo, sasjeći odstupnicu.
No bizoni u stampedu nipošto nisu laka meta.
Strelice ispaljene u trku
ne pogađaju bizone, samo ih ponekad
okrznu, poput muha, stjenica ili krpelja,
mogu ih samo ozlojediti.
Bizoni u trku efikasniji su puno od ljudi
u stampedu na stadionima i na trgovima
gdje ima besplatne hrane, od umirovljenika
koji djeci otimaju besplatni sladoled iz ruku;

od lovaca na mjesta u kazališnoj loži
ili na hostije u crkvi;
bizoni nikada ne gaze jedni druge.
I zato je lakše sagraditi brod, selo ili hram, nego uloviti bizona.

PROKLETA ZNATIŽELJA

Bio sam u karanteni puno vremena
i još više, zarekao sam se da neću pisati poeziju
dok iznova ne pročitam 200 pjesama starih Kineza.

* * *

Li Poa Tu Fua Wang Weia i Po Chü I
nijedna ta pjesma nije duža od deset redova
a imaju sve, kao glazbene su kutije bez ključa
one ornamentirane nevjerojatnim simbolima
kakve je znao izrezbariti Gauguin, s majmunom
u mornarskoj majici koji bi pokretao ručku,
od melodije popadali bi svi kokosi sa stabla.
Te su pjesme dokument otkrhnutog trenutka
preciznost i skromnost, ljubav, čarolija, očekivanja.
Ništa nema smisla ako ne mogu poput starih Kineza.

* * *

Oni prelaze preko drevnog bojnog polja u tri skoka.
Mjesečina, kosti i vrane čak i poljski miševi su tu
tornjevi i zastave izumrlog kraljevstva.

* * *

Veliku rijeku smirenu proljetnim žadom
i obasjanu zlatom u tri reda vidim oštrije
nego Marko Polo
vidim i vatru prilazeće zore

dok motkom pogurujem skelu do druge obale
gdje nas čeka djevojka s lubenicama, što je
naravno, samo maska, ta ljepotica
u stvari je budistička redovnica ratnica
na tajnom zadatku, priča je zapletena ...
ima neke veze s tim što je njen otac bio
sljedbenik Konfučija.

Probao sam onda ovako: svaka panda /
unuka je /
svoje bake.

Ispalo je užasno, ta moja kratka pjesma.
Onda sam napisao još jednu nakon dugo vremena
i za vraga opet je bila dugačka kao nekad
ruglo raskupusano preko svake mjere
odmah sam je razdvojio u pet kratkih dijelova.
Već vidim stare majstore dinastija Han i Chin
kako se mršte na moj trik, moju nemoć
i s nelagodom prolazim pored
Kineske ambasade.

* * *

Jednom sam tu na semaforu iza stražnjeg prozora
crne limuzine sa zastavom Narodne Republike Kine
vidio lice lijepo poput one djevojke s lubenicama,
iako ozbiljno, bilo je više sjetno nego zagonetno,
vjerojatno je i njoj poznato da sam izgubio dar
možda se sažalila nad mojom agonijom
to je ta prokleta znatiželja rasipam se
na sve strane.

ZRAK ISPOD MORA

Na trgu Georgea Orwella u Barceloni
velikog pisca koji je tu živio
za vrijeme građanskog rata u Španjolskoj
trži se tmurnim, ali jasnim ekspresionističkim
bojama poput onih na slikama Emila Noldea.
Post-kišna atmosfera i zatvorena struktura trga
priziva onaj Orwellov mrak u kojem se sve vidi
a u turističkoj brošuri piše da nije sigurno
ovdje zastati ili hodati po noći –
na jednoj sam zgradi prepoznao i rupe
od avionskih šrapnela iz građanskog rata.
Je li to zvuk aviona, pitam sina, no buka
dolazi od nekih beskućnika koji se bore
za prevlast oko teritorija javnog WC-a.
U brošuri piše da na trgu zna biti
i spodoba koje bi se moglo nazvati opasnima,
ali ja ne vidim ništa čudno, samo pognute
siluete u elegantnim kišnim ogrtačima
kako brzaju preko trga svaki svom uglu
kao u prevelikom boksačkom ringu;
evo prepoznajem im konture:
to su Cendrars i Exuperry
Hemingway i Malraux i njegova
žena Claire.
Ako želite znati o ratu
čitajte Saint Exuperryja
žurnale tog pilota Južne pošte
koji izguran u borbama za vlast
između Vichyja, De Gaullea i komunista,
nakon njemačke okupacije Francuske
biva u smokingu i kroz podrum za egzotične
primjerke prebačen na slobodni teritorij

kristalne dvorane za glasovire u New Yorku
sve do najvišeg kata Empire Statea, visi on
na samom rubu stratosfere i pristojno kima
glavom kako bi udovoljio društvenoj znatiželji,
no grize se u sebi i jedva uspijeva Wall Streetu
prodati cijelo kraljevstvo Malog princa
za jedan pošten aeroplan i tri bačve kerozina
kako bi se opet mogao boriti protiv nacista.
S američkom eskadrilom na putu za goruću Europu
konačno je sam na svome, pali lampice
na kokpitu i otpušta čep limene čaturice s vodom
otvara prozore visinskom zraku i pali motore
svojeg P-38 Lightning izvidničkog aviona,
kojeg neće sam ugasiti.
Zemlja ljudi visoko je gore,
na ugodnoj udaljenosti.
Mora li po svaku cijenu uvijek iznova
dokazivati predanost svome rodu koji iz zraka
naliči masi mrava koji nikada ne miruju?
Mora li biti dio interesnog jedinstva,
dio stroja, nema li pravo djelovati svojevóljno?
Pravo vjerovati?
Dok je tako razmišljao, pilot nije znao
da sa balkona u selu Biot u Alpama iznad Nice
njegov let prati dječak od 17 godina,
koji je 31. srpnja 1944. na zvuk daleke
protuavionske artiljerije zapisao u Pestalozzi
bilježnicu švicarskih školaraca:
"Lijepi sunčani dan bez oblaka. Avion
kojeg sam primjetio kao bijeli trag
na daljini od 3800 metara, proletio je
oko podneva punom brzinom prema moru
u visini malo iznad naših krovova.
Bio je to sasvim srebrni avion, a pilotu,
obučenom u crni pilotski kombinezon,

moglo se u nekoliko sekundi vidjeti i lice.

Krila aviona bila su oslikana američkim
i francuskim oznakama. Moja je majka
isto izišla na balkon i pomislili smo:
kakav lijepi američki avion, ali zašto
francuska zastava?"

Pod neutralnom zastavom jedva će on
uspjeti pošteno nestati na otvorenom moru,
snovi neprekinuti, misija ispunjena,
nitko više neće u sumnju dovoditi patriotizam
tog bivšeg pilota čuvene Južnoameričke pošte,
ni Kominterna, ni Vichy, ni de Gaulle u Londonu,
ni borci pokreta otpora u šumama, ni Gestapo,
štoviše, po nekim statistikama,
sve ih je prešišao i na broju je jedan
liste patriotske lige.

Ne zaboravite,
moguće je i da prije nego je dostigao točku
gdje nebo i more postaju jedno, nije bio svjestan
da su mu za repom mitraljezi Luftwaffe
i da ga traži protuavionska baterija s kopna.
Njemu kao pilotu Južne pošte bili su to
strani zvukovi, disonantna buka, poznao je
sudare zračnih struja u kanjonima Kordiljera,
huk Magellanovog prolaza, znao je kontinent
pod južnim križom poput svog igrališta za
pikulanje u djetinjstvu. Čuo bi dobro
i pucanje proljetnih snježnih kapa u Andama,
klepet krila albatrosa, viku tukana ili
metež pingvina u Ognjenoj zemlji,
ali olovnu buku 20-milimetarskog topa
iza leđa nije razabrao i možda je zato rekao,
kada više nije mogao upravljati letjelicom:
vidjet ćemo sada, ima li zraka
ispod mora.

TRI TISUĆE DANA U AFRIČKOJ PRAŠUMI

Kod prijelaza preko rijeke opazih krasne slapove i na spomen da ih je jedan Hrvat otkrio prozovem ih Zrinskim slapovima.

Dragutin Lerman, guverner oblasti u "Slobodnoj Državi Kongo", vlasništvu belgijskog kralja Leopolda II., *Afrički dnevnik*

1.

Gotovo da ga i vidim,
bantu urođenika iza divovskih
listova, stoji s lukom u desnoj ruci –
strijela nema jer mu je kompanija
belgijskog kralja Leopolda II-og
odrezala drugu ruku, kao
uostalom i svima drugima
uz rijeku Kwilu.
Prabaka
njegove prabake
kupala se u ovoj bistroj vodi
sada novo otkrivenoj od putnika
s austro-ugarskim brkovima,
Hrvata s engleskom tropskom kacigom
daleko od rodne Požege, obučenog
u lagano pamučno odijelo
snene boje slonove kosti.
Dobro sakriven u zavjesi
gustih vodenih čestica
slučajni crnac gleda
bijelca s kojim ne može,
nažalost, dijeliti čudo
izvornog otkrića ni
djetinje veselje istraživača

pred jednim od tisuću slapova
u bazenu Konga.
Živahnom momku iz Požege,
sada igrom sudbine generalnom
povjereniku postaje Stanley Falls,
ne mogu se načuditi ni drugi
slučajni prolaznici.
Slonovi ga zaobilaze
u širokom krugu, a majmunima,
njima su to samo majmunska posla.
Ni okapi, iz porodice žirafa,
ne razumije čemu strka, ni bongo,
najveća antilopa afričkih šuma;
vodenkonj isto, ili plamenac i pelikan.
Ni prelijepi kraljevski ždral,
podsjetnik na slavne dane
u srednjem vijeku, prije portugalskih
pustolova i trgovaca robljem,
kada je Kongo s prijestolnicom
M'banza-Kongo i kraljem manikongom,
bio moćna Afrička država raskošnija
i kulturnija od kugom i ratovima
isušene Europe.

2.

“Nesretne su naravi, koji žele u Africi živjeti, a ne znadu se običajima urođenika prilagoditi”,
zapisao je Dragutin Lerman.
Sir Henry Morton Stanley,
po Kraljevskom geografskom društvu
najveći engleski istraživač Afrike,
unajmljen je od belgijskog kralja
Leopolda II., kako bi prikupio
kupoprodajne ugovore od poglavica

i na Berlinskom kongresu 1885.,
ishodio međunarodno priznanje privatne države
robovlasničkog enterprisea Leopolda II.
maskiranog u znanstveno i misionarsko
proučavanje gornjeg Konga,
"Comite d'Etudes du Haut Congo",
u čiju službu se, nakon oglasa
objavljenog u bečkim novinama
uključio i naš Dragutin Lerman,
žedan dalekih prostranstava
i časne slave prirodoslovca,
godine 1878.,
izuzetno turbulentne
u svjetskim okvirima.

3.

Sve je počelo s dr. Livingstoneom,
koji je nakon što se dugo nije javljao
Britanskoj kraljici i drugim bijelcima,
protiv svoje volje otkriven kod jezera Tanganjika,
zahvaljujući upornosti mladog novinara Stanleya
koji je potragu za klasičnim istraživačem
zalijepio u naslovnice svih novina,
nešto poput današnjeg Reality Showa.
Livingstone se samo naizgled radi narušenog
zdravlja skrivao od publike, nije se javljao
zato što nije želio sudjelovati u trgovini
robljem, palmovim uljem, kaučukom, kavom,
orasima, krznom, ni slonovim
ni ljudskim kostima,
Dr. Livingstone, I presume,
glasovita je rečenica iz 1871.,
kojom mladi Stanley otkriva čovjeka

za kojeg je cijeli svijet mislio
da je propao u živi pijesak,
da su ga pojeli lavovi, mravi
ili još gore, crnci,
kako je mislio kralj Leopold II,
koji je čitajući Stanleyeve reportaže
zažalio što Belgija nema kolonija
i sve svoje snage usmjerio u projekt
Slobodne države Kongo, koja će
nastati na genocidu.

4.

Dragutin Lerman,
iako nije bio lešinar
već neustrašivi istraživač
uvjeren u prosvjetiteljsku misiju,
protivnik trgovine robljem,
od misionara i naroda prozvan
najhumanijim službenikom Konga,
omiljen u postaji Stanley Fallsa
kao najbolji "commissaire general"
nakon tri tisuće dana u Afričkoj prašumi
trebao je te hrvatske Zrinske slapove
u srcu Conradovog Srca tame,
nazvati drugim, domorodačkim imenom,
ili ih ne zvati nikako.
O sramoti Stanleyeve
najamničke ekspedicije
zbog krvološtva jednog kralja pomračenog uma
pisali su i Mark Twain i Arthur Conan Doyle
u nadahnutoj proročkoj knjizi
koju je sastavio za samo osam dana,
s priloženim fotografijama i dokumentima

silovanja urođenika od strane belgijanaca,
odrezanih ruku, ljudi razapetih na križ,
glava zataknutih na motku.

Pisali bi mnogi,
ali nisu preživjeli.

Po zakonu Slobodne zemlje Kongo
radi razborite štednje municije,
kugle se nisu smjele upotrijebiti
za lov ili zabavu, svaki je vojnik,
po ispaljenom morao priložiti
po jednu odsječenu ruku
kao potvrdu da je ubijen crnac.
Što više ruku donijeli kralju
koji nije nikada ni bio u Kongu,
prije su mogli očekivati
časnu mirovinu, no bilo je,
kao uostalom i svugdje,
simulanata.

Neki su
bili milostivi,
zato je uz rijeke
nicalo mnoštvo izgubljenih
crnaca samo s jednom
rukom.

Molimo vratiti slap nazad,
ako već mora imati ime, neka bude
nešto drugo.

Neka se slapovi ne zovu Zrinski.
Upišite u atlase neki prikladniji
naslov: "Suze Miriam, majke ljudi"
koja je pradavno živjela u Etiopiji
ili "Utočište slonova koji ne žele
umrijeti" jer su još u naponu snage,
neka se zovu "Nepoznati slapovi"
u čast bilo kojeg poglavice, vraća

ili neke odvažne crne djevojke
koja je žrtvujući sebe
uspjela spasiti svoju djecu,
nazovite ih po nekome tko je
pomogao svojoj vrsti preživjeti
posjete raznih ekspedicija Kraljevskih
geografskih društva.

REPUBLIKA

Da sam
rođen
u Trinidad &
Tobagou,
išao u školu
na Svetoj Heleni i
za nekoliko centi

cipele obukao
na sveučilištu
u San Joseu, u lijepoj
zemlji Kostarici
u sedam

novine čitao u tramvaju
ili kao listove ostavljene
na klupi u botaničkom vrtu
i ja bi isto mogao nasjesti
na priču o slobodnoj republici
hrabri eksperiment jednakosti
svih sedam – socijalističku
Jugoslaviju devedesetih
razorenu iznutra
od podlih falangi crnog reda
povampirenih predaka ustaša
zemlju branjenu od čestite
Jugoslovenske vojske devedesetih
malo prenaple u samoobrani
na oči bespomoćne
javnosti

da sam rođen

u Trinidad &
Tobagou,
kupao bi se s tuljanim
bio lovac na školjke i bisere
uživao u vječnom ljetu
djevojke bi me voljele

- - - - -

bez obzira da li mi morski pas
odgrizao nogu ili ne,
da sam rođen u Trinidad & Tobagou
poput ovog čovjeka preko čijih ramena
čitam novine Trinidad Express
u aerodromskoj čekaonici
za prekooceanske letove,
sigurno ne bi vidio Kubu
samo kao egzotično skladište
kazališnih rekvizita s greškom,
ne bi u sebi nosio sjećanje na
Jugoslaviju kao na tiraniju
komunističke partije nad svima,
i živima i mrtvima, organizacije
koja je sa 5% pristaša nadotukla
100% glasova na jedinim izborima
u 50 godina

samo da sam rođen tako daleko
ne bi znao da su i Hrvatska i Bosna
bile žrtve agresije
od strane vlasti Srbije i JNA,
i ne bi mogao, kao što sada mogu,
sa sigurnošću reći da je u Hrvatskoj rat
bio obrambeni, a ne građanski, koji se iznova
gura u svjetske novine,
čak i u respektabilni Trinidad Express,
osnovan 1878., u Port of Spainu,

glavnom gradu Trinidad &
Tobagoa.

SEKUNDARNE MISLI

Sekundarne misli

pojavljaju se nepozvane,

jer sa svih strana ljudi viču: NEPRAVDA,

ali ako dovoljno dugo stojiš na jednom mjestu,

oblaci se raščiste i vidiš stvari jasnije.

Samo onaj koji nije nikada patio ne može oprostiti.

I što će se dogoditi u trenu kada svijet postane savršen,

je li to samo drugi izraz za Sudnji dan?

STRAŠNA ČEŽNJA

Zagrijem vodu, u dvije šalice izmiješam nescafe i pritom ne mislim ništa, to je navika. Tek kada otpijem gutljaj, vidim da druga šalice stoji, prikuplja hladnoću i blijedi. Jer tebe nema tu, a ja nadolijevam još i mlijeko u obje šalice i uporno radim kavu za dvoje.

ZAČARANA ŠUMA

Kako je?

Bit će boljih dana.

Bit će boljih dana? Takav pozdrav još nisam čuo.

To je moj, unikatan, trebao sam ga patentirati, samo nisam stigao, zbog rata.

Noćas u snu došla mi je smrt i rekla kada bi se ljudi prestali buniti protiv mene ne bi bilo potrebe da lutam bespućima svijeta s kosom u ruci. Ali ne bi znali da smo živi, rekao sam joj, buniti se protiv smrti znači živjeti. Onda ću biti okrutna, odvratila je smrt.

Je li ovaj dan drukčiji od drugih?

Ovaj dan nije drugačiji od drugih. Ali uvijek postoji nada, zato kažem bit će boljih dana. Tako kupujem kartu za sutra.

Ima li što o nama u tim papirima koje носиš?

Ima, evo vidi, komadić Optimističnih glasova iz Čarobnjaka iz Oza:

prehodati šumu

napustiti tamu

odriješiti se noći

zakoračiti u sunce, na svjetlo

hodati samo ravno

u susret

najveličanstvenijem mjestu

koje postoji na zemlji

ili na nebu

zadržati dah

držati se svog srca

uhvatiti se nade

prići do vrata

pokušati ih otvoriti

vidjeti što će se dogoditi.

Vozim, ali kao da stojim, ispod zvuka.

Kroz tamna stakla Nissan Patrola

nalazim svijet u pokretu.

Mlada opatica čeka autobus,

kroz grane oraha,
blista ničim izazvana ljepota.
Gdje će je odvesti?
Statično nije prirodno nikome, i
zemlja pod nama okreće se bez prestanka.
Želio bih zaustaviti taj trenutak,
ako treba opet u ime crkve prognati Galilea
koji je izmislio sva ta gibanja, migracije ljudi,
ptica i planeta, koji nas je previše približio suncu
od kojeg ćemo izgorjeti.
Htio bih zadržati vrijeme u spokojnom okviru tih grana oraha,
u ove dane svaki je pokret opasan, možda će na Vran planini
autobus presresti drumski razbojnici, nekoga ubiti,
opljačkati i silovati. Opet, opasno je tim ljudima i
ostati u kotlini sa svih strana priklještenoj topovima
i bacačima raketa lunarne snage, koji su u stanju proizvoditi
kratere poput onih na mjesečevoj površini.

* * *

Lijepa kakva jest, hoće li ona stići pratiti lišće,
po suncu, hoće li joj ruka zastati dok izvlači
vodu iz bunara nekog samostana na Braču,
Viševca na Krki.
Hoće li joj korak biti spokojan jednom
kada se nađe na litici Kozograda iznad
Fojnice gdje se bosanska kraljica Katarina
pojavila zadnji put uspravna pod samo njenim
suncem i mjesecom, čekajući na četrdeset jahača
u crnim pelerinama, koji je vode u sigurno,
daleko od sultana.
A šume šute, ne zvone u noći. Vitezovi
ne dolaze. Osjeća to zato što je zrak prelagan,
nema ni potiska ni intruzije, ništa ga ne lomi.

Toliko je rijedak da kraljica
osjeća
kako bi mogla lebdjeti
samo kada bi skočila s litice.
Vrijeme izmiče
mač
za njenog sina Sigismunda
ostavit će u Dubrovniku kao zavjet –
nadu u povratak, zakupiti lađu i otploviti
u Rim izmoliti od pape križarsku vojnu.
Neće doživjeti vidjeti ni svoju djecu
ni križarsku vojnu.
Kao vjerenica svjetla, mlada opatica
koja sada čeka na autobus za izbjeglice
naučit će prikupljati uzdahe u crkvenim
hodnicima kao korake svog puta u nepoznato.
Hoće li dani biti dugi, a godine kratke?
Otvaram prozor i zapuhuju me ugarci
paljevina i pepeo umravljenog kraljevskog grada Jajca
poput krhotina komete cestom hodaju
preživjeli očevi i djedovi, žene i djeca
cijele obitelji

* * *

sa rubova šume još pucaju na kolonu
vozimo pred njih jer pripadamo jedni drugima
moramo ih zaštititi oni nam daju spokoj i svjetlo
a mi smo njima izlaz u slobodni svijet.
Nema 40 vitezova u pelerinama nema pape Sixta ni križara
nema ni čarobnjaka.
Doktor kojeg smo pokupili na cesti izgubio je razum,
ponavlja samo kako je pet stotina ljudi mrtvo na brdu a
kasnije će stati pod tuš u hotelu i dugo se neće micati

ni skinuti pancirku sa sebe.

Bistra će ga voda obaviti u štit ...

A sada vještica je začarala šumu listovi su njene lasi
ovdje smo samo strašilo, limeni čovjek i plašljivi lav
ovdje je negdje i neka mala Dorothy, hoda cestom kao
krhotina komete.

Hoće li ikada više moći pjevati? Njene oči još imaju iskre.

Hoće li nas ona moći voditi?

(cesta prema Travniku, s kolonama izbjeglica iz Jajca u jesen 1992., koju smo išli osigurati
prilikom pada tog grada u ruke Srpske vojske nakon dugotrajne opsade, bila je bjesomučno
zasipana srpskom artiljerijom s okolnih brda iako su izbjeglice većinom bili civili ...)

NARODNA ASTRONOMIJA

Jugoslavija je bila meteor,
sabijena smjesa, anti-vulkan.
Na toj su površini
trčeći u naručje jedni drugima
majka i djeca pala u rupu.
Kada se raspuknula
mnoštvo je krhotina Jugoslavije
ostalo zavijati svim silama
kao vukovi za mjesecom
u tonovima koji izbijaju
jedan drugog.

MJESTO ZA PROVESTI LJETO

15 kilometara poslije Brodskog mosta
cvjetne livade i oštrokutne šume bez zvuka,
u sekundi one postaju polja smrti;
gdje bio je list ili cvijet, sada je rupa,
gdje bilo je plavo nebo,
crni je dim benzinske crpke
u plamenu;
taj ritam, tak-a-tak –
mehanički sklop Morseovih signala
koji naviru na mah kao koraci
Boljšoj balerina.
Vrele su čahure klice budućnosti bez tla pod nogama.
Ovaj daleki tutanj što žanje stvari
neizbježne;
to je *Praga*, ide nam u susret,
višecijevno oružje istočne manufakture,
stvoreno uništiti svaki, pa i najširi
radijus kretanja
na poljima bez zaklona.
Duboko u polju
naišli smo na grupu domaćih.
Zaboravljeni od svih,
napušteni s lijevog i desnog krila
držali su svoju liniju kao da nigdje i nikada
nije postojala neka druga linija.
Bosanska Posavina, Bumbari, tako nekako,
zvali su se ti dobri ljudi u čijem je društvu
bilo najbolje provesti kasno ljeto 1992.

KOŽA NA BUBNJU

Dobio sam od Caritasa
staru kožnu pilotsku
jaknu "Royal Air Force",
nekada smeđu, sada gotovo crnu
od motornog ulja i drevnog taloga.
Ali pogriješili ste, dragi ljudi,
unutra na oznaci piše "Heroes",
čak i da na kemijskom čišćenju
nisu rekli da jaknu treba
zbog dotrajalosti baciti,
ne bi je imao pravo nositi,
heroji nismo mi koji smo rat
preživjeli, rane zakrpali i
stali opet pod zvjezdani svod.
Za nas još uvijek vrijede
sumorni, ali ljubljani,
zakoni gravitacije.
Heroji su oni javnosti
nepoznati, oni poginuli i oni
navedeni kao nestali,
koji su svojim životima
pomogli da vlak uništenja
koji je krenuo na Hrvatsku
iskoči dobro iz tračnica
već kod Vukovara.

ZAUSTAVLJENI U SKOKU

mir s vama
zaustavljenim u skoku
predalekim od svijeta
strancima među živima
list pada za listom
pod brončanim križem
gdje vi počivate i vjetar
nosi vaše glasove u lišće
skuplja boje vaših lica
kada se lišće zavrtloži
netko nemiran hoda oblacima
i mi mislimo o nestalima
nije li to tužna pjesma
koja se može čuti u lugu
oko vojničkog groblja?
to nije tužna pjesma
o prolaznosti vremena,
sjećamo se onih koji su bili
život u našim životima
jer sa tri rane dolaze
oni u ratu nestali i
zauvijek odsutni
neka će djevojka uporno
ostavljati ružu samoće
po zakutcima svijeta
njihovim obiteljima
svaki će korak
biti težak
u snovima
mi ćemo ih sretati žive,
kao da će nam se svaki čas
pridružiti za stolom

MOJA JE BAKA STIGLA IZ KINE

Nazvao sam prijatelja i rekao mu da je moja baka došla iz Kine, i mogli bismo se vidjeti večeras, ili sutra, da proslavimo. Nazvao sam još jednog: baka je došla iz Kine, pozovi i ovog i onog. Bili smo školski prijatelji: ispeli sva drva u kvartu, istrčali sve vrtove; i one noćne, o kojima ne treba puno pričati.

Sada, vidimo se rijetko, kada su svadbe, ali i toga više nema. Kada su krstítke, ali i to se prorijedilo, djeca rastu. Za Božić, eto, kada se rodi jedino dijete koje zauvijek ostaje dijete, mali Isus.

Svi oni znaju, da mi je baka odavno umrla, i da nikada nije bila u Kini, ni izvan Hrvatske. Ali kako godine prolaze, sve više sjećamo se djetinjstva, i svaki nam izgovor, ma kako nevjerojatan bio, dobro dođe da se okupimo za barskim stolom.

RAZGOVORI U TRAMVAJU

...oni slušaju svoje šefove
a nas tjeraju da slušamo njih;
ostave nam poštovanje; počast
požrtvovnoj majci koja se brine za nejačad
poput vučice, a mužu treba biti odana kao pas,
prava kućna ljubimica...
...one stalno gnjave, traže
da i mi pospremamo poput njih;
nikada nismo rekli da nećemo pospremiti,
samo bit će to pod našim uvjetima,
kada sazriju okolnosti, kada mi hoćemo,
inače smo papučari...

SVI MI

Poezija Rešickog je blejdranerovska
vječna utrka između nade i njene sjene.
Proza je više linčovska,
kao kada se razvijajući fotografije
zatvorimo u tamnu komoru u potrazi
za svjetlom, zabijajući zatim
klinove u sve kutove šatora,
na zemlji kojom svi mi hodamo
bez tla pod nogama.

GAUGUINOVA KLETVA

Prokleo si nas, Paul Gauguin,
i skrio se pod plaštom
otoka Hiva Oa.
Grob imaš, u drvu,
otpornom na vulkanske kiše,
to je samo jedna više
od tvojih primijenjenih
skulptura.
Vegetacija koja ti zatvara sunce
otežala je od bakrenog pijeska.
Listovi nepomični kao počasna straža,
a vjetar je duboko ispod mora.
Na otoku Hiva Oa, vjetar je šum
i prošlog vremena i onog
koje će doći.
Došao sam ti reći,
ovdje na otoku Hiva Oa,
da si pionir strip umjetnosti,
slikajući na tri vreće od krumpira
pokušao si ljude smjestiti u prostoru,
ali izgorjela ti je svijeća.
Posljednji kadar: *Kuda idemo?*
ostao je nedorečen.
Puno je jahača prošlo
plažom koju si davno otkrio.
Došlo je i prošlo, stoljeće stripa.
Vidiš, može se stariti
i poslije smrti.
Možda ti je poznato,
a zaboravio si nam reći,
hoćemo li biti izgnani od zemlje,
kao što smo, kada se rodimo,

izbačeni iz raja,

kao pali anđeli?

P.S. U pismu de Monfriedu Gauguin piše o slici na kojoj već dugo radi, a koja je dugačka gotovo četiri metra i treba se gledati s desna na lijevo. Jesen je 1897., i radit će na njoj i kroz 1898. godinu, sve do kraja.

U lijevom kutu naslov je slike na jarko žutoj pozadini: *Ou Venons-Nous? Que Sommes-Nous? Ou Allons-Nous?* U desnom je kutu potpis slikara poput zlatnih tragova na oštećenoj freski. Pri dnu desno spava jedna beba. Oko nje su posjednute tri žene. Plavi pas leži ispred svjetloplavog drveta. Dvije ženske figure povjeravaju se jedna drugoj u sjeni drveta kao u ljusci oraha. Jedna glomazna figura neovisna od svake perspektive podiže ruke u zrak i čudi se dvjema ženama koje su usuduju misliti o svojoj sudbini. Osoba u sredini bere voće. Dvije mačke pored djeteta. Bijela koza. Idol s ritmično podignutim rukama nagoviješta zagonetku onog što dolazi poslije. Figura koja kleči sluša idola. Legendu završava jedna stara žena koja izgleda kao da prihvaća blizinu smrti i prepušta se svojim mislima, poput Sokrata vjeruje kako se tamo ništa loše ne može dogoditi. Do njenih nogu čudna bijela ptica držeći guštera u svojim kandžama prikazuje besmisao taštine. Scena je smještena u šumu pored potoka. U pozadini je more, zatim planine susjednog otoka. Bez obzira na promjene u tonovima, krajolik je plavi i veroneško zeleni od kraja do kraja.

Ta slika nastala na vrećama za krumpire u formatu 171.5×406.4×8.9 cm, koju sam vidio u dobi od četrnaest godina u Nacionalnom muzeju u Berlinu, sada se nalazi u stalnom postavu u Muzeju lijepih umjetnosti, u Bostonu.

MONTPARNASSE 19

Mladi je slikar ponio svoj crtaći blok u Jardin des plantes u Parizu na sastanak s djevojkom iz Sankt Petersburga. Njen muž ubrzo je nakon vjenčanja odlutao tražiti pustolovinu u Afriku i ostavio je samu. Dani u Parizu bili su ograničeni, ali nekoliko dana i noći ljubavi provela je u stanu talijanskog slikara koji je nacrtao četrnaest, a neki kažu i šesnaest crteža njenog lica i tijela. Neke je ona ponijela sobom u Rusiju, a nekoliko je crteža on bacio u rijeku kako bi plovili za njom i pronašli je.

Ne zato da je zaustave u hodu, nego da je pozovu da se vrati.

Da se i htjela vratiti, nije mogla, revolucija u njenoj zemlji na dugo je zamrzнула rijeke i prolaze. Talijanski slikar u Parizu umro je još mlad od bolesti pluća, i od vina.

Djevojka je bila Ruska pjesnikinja Ana Ahmatova, a slikar Amedeo Modigliani.

SPOMENIK BEZIMENOM HEROJU

Ljudi iz rezervne jedinice kojoj je pripadao optužili su ga da ih je napustio noć prije. Iako se vratio na liniju sasuli su na njega drvlje i kamenje i digli graju preko svake mjere.

Tvrdio je da se izgubio, a oni su ga optuživali za bijeg i kukavičluk.

Budite sretni, rekli smo im, što se vaš prijatelj živ vratio. Što god je učinio prirodno je svima, tako i naglo mobiliziranom ribaru ili poljodjelcu bačenom pred vatreni zid.

Unatoč tome, izopćili su ga iz društva.

Zatim, kada smo s njihovim zapovjednikom išli im u susret, ti isti što su digli graju preko mjere na svog druga, zamijenili su nas za neprijatelje, jer smo dolazili iz smjera položaja koji su upravo napustili.

Iskočili su iz grma i raspalili na nas rafale s udaljenosti od deset metara. Srećom, raspršila se zrna, ranili su samo svog zapovjednika u nogu i nestali.

Ne ostavljajte me, rekao je propucani. Previli smo ga i poslali na nosilima u bolnicu.

Sutra je uslijedio tenkovski napad i cijela se ta rezervna jedinica povukla. Njihov je izopćenik ostao. Iako nije imao ratnog iskustva, hrabro je dočekaao tenkove, poginuo u tom napadu; njemu jedinom treba pisati časno ime bezimenog heroja.

GEOGRAFIJA POEZIJE

Religija otvorenog prostora
jedno od vodotočja umjetnosti,
ničim kemijskim proizvedena
ljepota, samorodna.
Iz bunta, otpora ništavilu.
Poezija je uspon na planine nepoznatog
krhotine snova spuštene na zemlju
rijeka koja vodi do izvora
pročišćenog
od magnetskih devijacija,
i do tog duha u nama.

VINDJAKNA NJUJORŠKIH SMETLARA

Gledam na TV-u gospodina iz Japana kako objašnjava da nevolje i ratovi imaju uzrok u mesožderskoj prehrani, kulturi ubijanja pilića i svinja. Makrobiotika je, kaže, izlaz iz svega, a efekt žitarica na organizam nešto je kao udar Hirošime na atomsku bombu. Na brzinu je – koliko mu TV timing dopušta, izložio cijelu povijest svijeta kao bezumni ritual kolinja, objasnio da ne samo da postoje svemirci, makrobiotski žitelji drugih planeta koji podržavaju njegov rad na zemlji, nego smo i mi njihovo sjeme, posijano pri prvim posjetama brodova iz svemira.

Mislim da nevolje i ratovi
počinju izumom vremena:
astronomija Maya –
sunčani satovi Egipćana,
Grka i Rimljana.

Četiri jahača apokalipse nikada se ne bi mogli naći u punom sastavu i na dogovorenom mjestu da ljudi još davno u Mezopotamiji nisu počeli računati dane i tjedne. Godine su brojali po vladarima, Kinezi po dinastijama, Indijci ciklično, a Etrušćani po generacijama. Rimljani su računali vrijeme od nastanka svog grada; taj datum kršćani su kasnije potisnuli u 753-u godinu prije Krista.

Zašto je vrijeme toliko opasno, kada zapravo ne postoji, nego je, kako kaže Grk, samo metrički koncept?

Kada smo mladi obavezu vremena ne priznajemo, a kada smo stari nijećemo njegovu prolaznost, nastojimo se osjećati kao Thor Heyerdal na splavi usred Pacifičkog mora, gdje je taj pustolov, mezimac Uskršnjih otoka, ustvrdio da vrijeme ne postoji.

Tako je na morskoj pučini gdje je sve vidljivo nepromijenjivo još od postanka. Prolaznost vremena ipak je kasnije osjetio na svojoj koži kada je razbio splav o otočne hridi i jedva izbjegao smrt pod slomljenim jarbolom.

Gospodin s TV-a sigurno bi tu dodao da posada Kon-Tikija ne bi tako završila svoje epohalno putovanje da su obroci na splavi bili sačinjeni od makrobiotske hrane.

Koliko se često čuje da je baš sada vrijeme za nešto, ono neodgodivo nešto, vrijeme je da konačno prekinemo to i to, da pokrenemo ono o čemu smo sanjali, itd. S druge strane govore da nije sada vrijeme, nemamo vremena za ništa, nikada nije vrijeme.

Vrijeme nije samo sjena iza nas i svjetlo ispred, ono koje nas očekuje.

Treba naučiti živjeti prijateljski s vremenom. Mehanički koncept vremena može zlu dati

ubojitu preciznost. Nije li se moglo zauvijek pričekati s bacanjima atomske bombe, ili bilo koje bombe, nije li se vrijeme računalo u nacističkim i kvislinškim logorima smrti gdje je administracija pedantno rađena uz pomoć vremenskih instanci.

I pri napadu na Hrvatsku vrijeme je igralo važnu ulogu, hoće li nas JNA pregaziti na vrijeme u roku pruženom joj od međunarodne zajednice; hoće li nama pomoć stići, ili neće stići na vrijeme.

* * *

Izgubio si moju jaknu njujorških smetlara, onu zelenu s narančastom pozadinom, koju sam ti posudila, rekla si mi kada sam se vratio iz Dalmatinskog zaleđa, i ja sam znao da sam kriv, ostavio sam je u kući pri tenkovskom napadu na selo koje smo branili. Nisam imao vremena, ili možda sam ga i imao, da sam odmah potrčao i izvadio jaknu iz kuće u kojoj je ostala pod ruševinama. Ovako, čim sam počeo razmišljati imam li vremena ili nemam – jer jedan je tenk s cijevi uperenom u mene bio već na pedeset metara, izgubio sam nekoliko dragocjenih sekundi u premišljanju, i nije mi ostalo vremena za ništa. Podigao sam bacač koji je netko ostavio na zemlji i podigao ga u pravcu tenka, ali iz njegove cijevi već je bljesnulo u mom pravcu tako da sam skočio preko kamenog zida i jedva se izvukao, jer eksplodiralo je točno na mjestu gdje sam sekundu prije stajao, razmišljajući imam li vremena.

Znam da ti jakna koju sam izgubio jako puno znači, to je jedino ostalo od tvojih mladenačkih snova o putu u New York. Iskreno, vjerojatno sam imao vremena i dohvatiti se jakne, ali mislio sam tada da nisam. Još važnije, možda sam mogao i pomoći još nekome, ali to u tom trenutku nisam znao. U ratu je bilo tako, u jedno jutro više lebdiš nego hodaš, pustiš intuiciju da te vodi, miran si u srcu, a katkad su ti noge od olova i crne misli ti se roje u glavi.

O NESTALIMA I STALNO ODSUTNIMA

Što se dogodilo

nitko od sudaca ne zna

ni kako je to počelo

nitko ne smije pamtiti

i navodno se nastavlja

na rat otprije 50 godina

ovdje tu na Balkanu.

Kada tisuće i tisuće ljudi počini samoubojstvo,

ali ne od svoje ruke, budu razneseni u zrak

poput ptica s katranovim perjem koje ih vuče

da se još jednom razbiju o tvrdu zemlju

i nema ni spomena ni dokumenata,

ili ih ima previše, jer

zidaju se selektivno.

Vukovar i Srebrenica zamrznuti u dalekom moru

Zemlja istrošena sve do ozonskog omotača

još uvijek je zatočena u dječjim bolestima

njeni emisari zakukuljeni u birokratskim vijećima

raznose male boginje umjesto svete vode.

Osnovna su pitanja agresije i prava na obranu

u Haagu rastegnuta do nerazpoznatljivosti

ekonomske i političke korektnosti

a sjena žrtve utapa se u boji

kravate ubojice.

DIJETE JE ROĐENO

U ranu jesen vozim se između palog lišća. Kakvih sve oblika i boja nalazim u bremenitom tlu, kao da svaki list nosi svoju priču.

Oko mene ljudi jure Zrinjevcem naprijed i nazad i ljute se što im smetam polaganim krivudanjem svog bicikla.

Sretni čovječe, govore mi ironično, kada ideš tako kao da se nigdje ne žuriš, kao da nisi hitno potreban na nekom mjestu, kao da nemaš računa za položiti svojoj zemlji, svojim precima, svojim poslodavcima.

Moje dijete je upravo rođeno, rekao sam, iako ih nije previše zanimalo.

I kako sam postao otac, odgovoran sam svojoj obitelji, ni zemlji ni precima ni slučajnim prolaznicima, isto kako je i vojnik u ratu odgovoran svojim suborcima i ljudima na koje nailazi, ni generalima ni predsjednicima.

Sreo sam onda jednog poznanika koji se vijesti iskreno razveselio i otišli smo u prvi bar nešto popiti i tako ublažiti tu zlovolju čovječanstva. Nisam ni zaključao bicikl, što i ako ga ukradu slučajni prolaznici, samo jednom svako se dijete rodi.

SELJAN BROS AMAZON Co.

Bili smo četvorica nas vojnika za bilijarskim stolom to poslije podne u siječnju 1992., dan prije nego je Hrvatska priznata.

A jutro mirno i tiho, oblaci statični, bijelo-sivi, vjetra nema, nije ga bilo. Hladnoća me obuzela već od ranog jutra, tako da sam pojeo konzervu sardina kako bi se zagrijao. Danima je sve bilo tiho oko Osijeka a jedna je majka izišla s djetetom na sanjkama – kakvo osvježanje taj dan! Stajao sam ispred Tvrdje i gledao kako se dijete spušta niz brežuljak, a majka ga mirno prati. Već smo zaboravili dane kada su majke mogle mirno voditi djecu na sanjkanje. BARANJA I KOPAČKI RIT, NAŠ SU MATO GROSSO ...

Mislio sam i o knjizi koju sam čitao, *Braća Mirko i Stevo Seljan na crnom i zelenom kontinentu*, Aleksandre Sanje Lazarević. Sada, više nego ikada volio bi se naći tamo s njima bar jedan dan na crti ekvatora. Baranja i Kopački rit, naš su Mato Grosso!

Građani se kreću Osijekom po snijegu masnom i otežalom od neizvjesnosti. U Brazilu samo je jedna planina na čijem se vrhu katkad pojave tragovi snijega: to je Rio Grande do Sul. (CRTEŽ M. SELJANA 10. RUJNA 1903. NAVODI DA JE PODRUČJE NA SJEVEROZAPADU OD SIERRA DO DIABO MAPIRANO KAO TERRA INCOGNITA UZ ZAPIS: PREBIVALIŠTE COROADOS INDIJANACA.)

Bili smo četvorica nas
za bilijarskim stolom to poslije podne – dan
prije nego je Hrvatska priznata.

Vatikan, pa u prvom valu i veliki Brazil – hvala obitelji Seljan (naši su to ljudi u Brazilu, misionari znanosti, kartografi istraživači, prvi su fotografirali slapove Iguaçu, književnici i piloti kroz generacije, mapirali su kišne šume za brazilsku vladu a pomogli su i ucrtati Hrvatsku na *Mapa do Mundo polivisual*). Zahvaljujući ugledu naših čuvenih istraživača i njihovih potomaka, Brazil je među prvima priznao Hrvatskoj pravo na neovisnost do kraja siječnja 1992.

U MOJOJ PRATNJI NALAZI SE I INDIJANSKA DJEVOJKA JULIJANA...

Čitam posljednje pismo Mirka Seljana:

“30. ožujka 1913.

Ljubljena majko! Ovaj će list ponajprije 25-30 dana do prve poštanske stanice Saposoa i odlazi s posebnim glasnikom koji me stoji 50 kruna. Od Saposoa do Yurimagusa treba 8 dana, do Iquitoisa malim parobrodom šest dana, od Iquitosa do Liverpoola 21 dan, a daljnih 4-5 dana do doma, dakle circa 60-70 dana. Tvoje pismo naći će me u Limi pod starom

Austrian-Hungarian adresom. Moje vrijeme vrlo je odmjereno...

...za pisanja navaljuju moskiti pa je potrebno puno strpljivosti za zdušnu korespondenciju. Ti ćeš iz tog mog pisma vidjeti da svaki čas prekidam.

Do danas Ti mogu samo reći da moja ekspedicija, usprkos silnim poteškoćama, pobjedonosno napreduje i da sam za pet do šest dana s najopasnijim poslom gotov. Iza sebe ostavljam silnu Torrent rijeku, koja u 24 sata naraste šest metara i opet opada. Kroz brda i doline odlazim zapadu da preko visokih Cordillera siđem u dolinu Maranon, otkud dobri putevi i željeznica vode k moru, a onda 4 ili 5 dana treba mi parobrodom do Lime ...

...od prosinca ja ne znam što se u svijetu događa. Moja posljednja novina bila je datirana 22. prosinca 1912. Ja sam jednom riječju, skoro četiri mjeseca u kulturi natrag. Ali ja sam zato oštećen (vjerojatno misli obeštećen op. a.) jer ja vidim i na svjetlo donosim ono što nitko još nije vidio, što je sakriveno u tami neznanja. Tako sam otkrio nepoznato pleme Aringona-Indijanaca.

U mojoj pratnji nalazi se i indijanka Julijana, koja posreduje između mene i njene crvene braće. Otac te indijanke poglavica je moćnog plemena Kuraka. Imam pratnju od 14 momaka a njihove Mauserove karabinke ulijevaju poštovanje crvenokošcima, jer tim se šumskim vragovima ne smije nikada vjerovati. Toliko za danas...

iz Lime ću ti pisati jedan metar dugačko pismo. Ostaj mi zbogom, grli Te srdačnim cjelovima Tvoj Mirko."

Bili smo četvorica nas

za bilijarskim stolom to poslije podne - dan

prije nego je Hrvatska priznata.

Ovdje, Mirko, nema boja: vrbici, močvara, glib. Tvrđava i obala bez brodova. Nema crvenokožaca da nas plaše svojim ratnim pokličima, sablasna je tišina. Nema opakih otrovnih sulica da nas gađaju, samo obične rakete kojima je istekao rok trajanja. Ne navaljuju horde Moskita, nitko ne očekuje otkriti neko nepoznato pleme. Sve je unaprijed zapisano. Na ovoj rijeci nema parobroda, ali spremaju se desantni čamci. Neprijateljskih poglavica ima mnogo i premazani su svim mastima, tako da se ne može znati koliko će naša ekspedicija trajati. Naših se zahrđalih karabinki malo tko boji, nijedna misteriozna indijanka neće nam pružiti toplu ruku. Ni mi ne znamo što se u svijetu događa. Svijet zna za nas, no baš ga briga. Daleko je do mora, a i tamo nas očekuju topovnjače a ne ružičasti dupini Amazone. Na svjetlo ne prinosimo ništa osim nade u opravdanost svojih postupaka. Ali i naše je vrijeme odmjereno...

Nema više ljudi u Amazoni, a nema ih ni u Kopačkom ritu, u Tenji, a u Ernestinovu... ima samo snijega i leda. Grad Osijek bio je konstantno granatiran nekoliko mjeseci i nastao je

zamor materijala. Leptiri, ako ih je i bilo, okovani su ledom.

...EKSPEDICIJA KAPETANA BESLEYA PRONAŠLA JE INDIJANKU JULIJANU...

Od 30. ožujka 1913. Mirko i Patrick O'Higgins, njegov sjevernoamerički pratioc, više se ne javljaju. Prvu sigurniju vijest o propasti Mirkove ekspedicije pružio je kapetan Besley koji se sa svojom ekspedicijom nalazio u kraju oko Iquitos na Amazoni, pa se vraćao na zapad. Besley je, saznajući za nestanak Mirkove ekspedicije, pošao u potragu uz rijeku Huallagu. U indijanskom naselju Vingo Jellache kapetan Besley pronašao je djevojku Julijanu koja je Mirku služila kao tumač. Julijana je Besleya dovela do vjerojatnog mjesta gdje se odigrao posljednji čin.

Na kraju *piquade*, staze koju je Mirko prokrčio, kapetan Besley postavio je drveni križ. Austrugarski konzulat 31. prosinca 1913. šalje u Beč izvještaj u kojem se kaže da je "Mirko sa svojim pratiocem O'Higginsom napušten od Indijanaca poginuo, a Stevo Seljan je živ i nalazi se u Guatemali."

24. siječnja 1914. iz Guatemale Stevo piše majci: "... nažalost istina je, našeg dobrog Mirka više nema, pao je kao junak u službi znanosti i humanizma... udarac je prejak za mene, izgubio sam s Mirkom ne samo brata, nego i jedinog dobrog prijatelja u kojega se može uzdati..."

Bili smo četvorica nas

za bilijarskim stolom to poslije podne – dan

prije nego je Hrvatska priznata.

I mi ćemo, Stevo, postaviti križ.

Igrali smo bilijar tako da dvojica koji izgube plaćaju večeru u podrumskoj gostioni zazidanoj s vrećama pijeska, ali jedinoj otvorenoj. Mnogi su se u Osijeku veselili, vjerujući da međunarodno priznanje Hrvatskoj donosi kraj rata. Bilo je i vatrometa kao za Novu godinu. Ali mi smo taj dan u tišini igrali bilijar noseći u sebi predosjećaj da se još dugo ništa neće promijeniti, da će do kraja rata proći još mjeseci i godina.

Sudaranje kugli i klik-klak,

crna kugla u rupi i partija je gotova.

Takva se postava za tim bilijarskim stolom ne može ponoviti, osim možda na vječnim lovištima. Tri su prijatelja, Robert Majer, Joško Kapetanović i Igor Brajović, do kraja rata poginuli na drugim ratištima, samo ja sam doživio da mogu sudjelovati i u završnoj oslobodilačkoj operaciji Oluja.

...JULIJANA NESTAJE, INDIJANSKA DJEVOJKA COYA PRONALAZI MJESTO MIRKOVE POGIBIJE...

Posljednjih mjeseci 1914. krenula je ekspedicija peruanske vlade sa Stevom na čelu u

potragu za nestalim Mirkom i O'Higginsom. U naselju Vingo Jellache nalaze indijansku djevojku Coyu koja im pomaže u pronalaženju dva indijanca iz Mirkove pratnje. Oni ih dovedu do Mirkove staze, gdje nađu ostatke kostiju. Po zubima plombiranim platinom u čeljusti lubanje, Stevo je identificirao brata. Nakon ukopa, na grob postave veliki drveni križ. Mirkova smrt sve do danas ostala je nerasvjetljena.

OČI KAO ARHIPELAG

Ležim na mreži za spavanje na verandi.

Ne spavam. Noć ili dan, ne postoje.

Vjetar u kovitu, to je duh.

Horizonti od crne tinte.

Bijela puknuća. Zrak oko mene

slobodan je ali čvrst,

olovni film.

Oblaci poput papira nastavljaju se.

Čitam knjige pristigle u DHL paketima od kaširanog kartona:

“Vode koje govore u uho neba.” To je poezija Renea Chara. Urednici ga često etiketiraju nadrealistom, zašto? Nema ničega neobičnog u njegovoj poeziji. Možda zato što je usprkos ratu zadržao vjeru u čovjeka. Piše bistro i donosi uvijek svježije vijesti poput rudara koji stiže iz rijetko obilaženog rudnika. Pogled mu je razveden, ali sveprisutan; ima oči kao arhipelag.

Što drugo čitati u poslijeratno doba nego trojicu u mraku, pod slovom C:

Char, Cendrars, Camus

– pišući ime Sartrea

odmah ga prekrižujem kao nepotrebnog,

ali dodajem Exuperryja, čije mi

knjige, iako ih volim, uvijek pobjegnu

na krilima aviona.

MAJKO SVIH STVARI

Majko svih stvari
prokleti smo mi i svijet
koji se okreće nama pod nogama
Majko svih stvari
sanjao sam da je ovaj svijet robna kuća
i da me pokretne stepenice
protiv moje volje
voze brzo gore na posljednji kat
Majko svih stvari
govore oni bolje upućeni u materiju
da ima jedan bolji svijet
kao nagrada
poslije ovog svijeta
koji se okreće pod našim nogama
Majko svih stvari
u ime psovača, bukača i cvikeraša
buntovnika, lampaša i riđokosih prznica
u ime svih debelih i mršavih revolucionara
hodača ponoćnim vatrama
u ime subverzivnih elemenata
pijanih brodolomnika i naših starih baka
u ime desperadosa koji čekaju na vlak
u ime protivnika
molimo te reci nam
je li to istina
(1994.)

KRV DRUGIH

Stari su poslali djecu u rat protiv druge djece kako bi se domogli plijena onih drugih starih. Djeca su ustala u prijateljskom savezu obraniti se, jer tako im nalaže njihov jednostavni svijet, u kojem je osnovni instinkt samoodržanja još uvijek napet kao struna. Hodajući cestom kojom su došli na svijet naići će na tisuću odvojaka koji su bili poznati samo starima, i oni se uskoro izgube u magli. Kada su djeca postala vojnici, iskovali su jednostavnu molitvu pred zoru: bože čuvaj moje suborce, moj život i onaj od neprijatelja. Djeca su od rata postala sijeda i nose, svaki za sebe, kišne ogrtače svoje samoće. Kralj cvrčaka uzeo im je glas.

NOĆ U PRIRODOSLOVNOM MUZEJU

Noć prije ruske invazije
u Prirodoslovnom muzeju u Pragu
mapirao sam primjerke sabljastih riba
sedmoprugih divovskih kornjača
koje izranjaju na Jadranu
jednom u 50 godina.
Po rednim brojevima
slagao sam leptire svilenih boja
prikupljao školjke sedam mora
iz podruma vadio spužvaste okamine
i zaboravljene skeletone dupina.
Prije nego su mi oduzeli ključ muzeja
pustio sam hobotnicu plesati
u staklenkama vječnosti.
Sada me pitaju
kako ja kao profesor biologije podnosim
dodijeljeno mi mjesto grobara na mjesnom groblju.
ništa čudno, odgovaram, vi ćete razumjeti,
što dublje zabijam lopatu u zemlju,
bliže sam izvoru života.

RAT ZA VODU

Barni i Fred
živjeli su u bolnici
za ratne ranjenike
u Krapinskim toplicama
gdje su bazeni i saune
i Fred i Barni
držali su
pištolj pod jastukom
i bocu viskija pod krevetom
svadili se do krvi oko politike i
lijepili postere svojih velikana
- Barni je bio Tito,
Fred je bio ban Jelačić.
Bili su nepomirljivi što se tiče
prava prvenstva na bazenima
nisu se dali od nikoga namagarčiti
imali su dulji staž od mnogih liječnika
i osoblja.
Barnija je žena ostavila,
nije mogla čekati da se vrati
i on je uvijek poslije vizite molio
crvenokosu sestru da mu pridrži cigaretu
dok bi pušio u sobi, jer dugo je imao zamotane ruke.
Bilo je to zato što se prignuo zavezati žnirance i
aktivirao minu skrivenu u travi...
U veljači poslije bolničkog bala pod maskama
odvela je medicinska sestra Barnija sebi u sobu,
a on je od tada trošio plaću na njene parfeme.
Tih je ratnih godina u toplicama
bilo svega i tuluma do zore
i pucnjave i talačkih kriza
Ponekad bi Fred

noću po jeftinijoj tarifi
primio poziv od prijatelja
iz staračkog doma Legije stranaca,
čovjek s kojim je u Afrikama
dijelio sve po spisku
pričao bi kako u vrijeme mirovine
na ples stignu djevojke iz luke
veselo se živi bar jedan dan, i
najstariji, i nemoćni,
za svakog po nešto.
Slijedeći rat,
rekao je iz prve ruke Fred Barniju
dok su poslije masaže u Krapinskim toplicama
ležali umotani u ljekovito blato –
bit će rat za vodu.
Barni i Fred
jednom bili su vojnici
i najbolji prijatelji
jedan drugom.

NAZOVI Mr. SONGA

Mr. Song ima kineski restoran
u poslovnoj zoni, uguran
između dizalica – između tornjeva
i čeličnih konstrukcija,
neprilično oslonjen na golemu rupu u zemlji
gdje se gradi garaža od osam etaža i podzemni
klimatizirani raj.

Sve tu su poslovni prostori
ali gostiju još nema dosta. Kupio je
zato sto golubova pismonoša i
otisnuo tisuće letaka kojima reklamira
fast food kinesku hranu, kao
prvi takav u zemlji.

Poslodavci tvrtki u poslovnoj zoni
žale se gradonačelniku, htjeli su
na tom mjestu jedno profitabilno
poslovno groblje, ali mr. Song
– kojeg nitko ne poznaje –
sagradio je restoran od crvene cigle.

I krov je popločao zlatom,
grozi se zbor poslodavaca, isto
uživaoca ove ultra-moderne zone.

O njemu nitko ne zna tri čiste,
niti kada je došao
ni koliko mu je godina.

Mr. Song sveukupno je
tajnovita osoba
neki govore da se samo pojavio
pod okriljem noći
spustio na zemlju dva gipsana lava
nepriličnih proporcija
i groteskno širokih vilica,

i zabio prvi čavao
u okvir restorana.
U kineskoj četvrti
kažu da se mr. Song nerado sjeća
rudnika mladosti i kredom ispisanih zidova,
crnih lista u vrijeme Kulturne revolucije
(da li je on pisao ili je na listi pisalo
i njegovo ime, nitko ne zna i nije važno)
jer opća je nebriga kod mr. Songa,
za bilo što
osim za stvari od restorana,
on čeka začine, alge i bambuse,
brodove za istovar namirnica u Hamburgu,
zaustavlja na prepad teretne vlakove,
piše papire na svim jezicima
i bar tri kontejnera uvijek su njegova:
ništa više molim, kaže, spremam samo začinjeno i
vruće, to je ono što čini mr. Songa
tvrdim orahom.
Gdje s umrlima od poslovnog stresa?
Mr. Song ne želi znati ništa o tome.
Može ga se naći u skladištu iza restorana,
sjedi na kauču iz kojeg vire opruge i termiti,
igra dame s jednom od sekretarica koja mu,
tamo gdje se zid ruli, u vlazi,
mjeri profit.
Kod njega cijele obitelji
rade bez plaće, ali jednom
dobit će i oni svoj restoran.
Besplatni ručak zboru poslodavaca:
tanjur za tanjurom morskih delicija
kako bi zaboravili svoje zahtjeve
za grobljem zaposlenih.
Nudili su mu niz drugih lokacija
jedna ljepša od druge,

ali uzalud, ne izlazi

iz rupe.

Malo su se raspitivali i saznali da
od mr. Songa postoji samo jedan veći,
kojem bi se pokorio i kojeg bi saslušao,
m r. Chen Chi, ali do njega ne dolaze ni pisma,
taj starac živi među zvijerima i pticama,
negdje u snježnim planinama gdje nije stupila
noga stranca još od invazije Mongola.

Gdje s umrlima iz poslovnih centara,
modernom kastom iPhonea i električnih inter-mobila
gdje nijedan korak nije uzalud i na bankovni leasing
mogu se kupiti godine života, ali ne i vrijeme
za pročitati knjigu,
sresti obitelj, ići doktoru u vizitu, ni
na daleko gradsko groblje,
na svoj vlastiti sprovod.

On za to ne mari, mr. Song,
mogao bi ga zbor poslodavaca satima tresti u zid,
kosi brkovi ne bi se pomakli za milimetar.

Mr. Song kao da je od voska,
njega se takvo što ne tiče,
nije ga briga.

Gdje s mrtvima, misli on, tamo
gdje i s rižinim zrnom,
duboko pod vodu.

KONCERT

Moj sin je dobio jedinicu zato što nije napisao prikaz nekog koncerta klasične glazbe. Razumijem ga, jer nije lako papiru privući sve te zvukove koji nam bježe. Zadnji koncert na kojem sam bio nastup je Fatime Mirande u Marseilleu, glasovite svjetske pjevačice s glasom, ili glasovima pustinjanskog vjetra, toliko oštrim da su poput maorske sablje presjekli hrpu kartonskih kutija ispred koncertne dvorane.

Prodirući povijesnim krajolicima španjolskog juga, obećane Kastilje ili subsaharske Afrike, sa zbje govima slomljene Španjolske republike preko Pirineja 1939., ili u potrazi za zvukom izvora svih stvari kroz snježne tunele Mongolije sve do Sjeverne Indije – gdje je u sebe pretočila pjevanja raznih naroda, njen glas je nevjerojatnom brzinom mijenjao forme nezabilježene na postojećim ljestvicama zvuka. Koristeći još i video ekrane, nepoznate instrumente i razne instalacije, lutala je suvereno enigmama modernog čovjeka, kao da nas želi osloboditi od nezdrave strasti prema svemu izvjesnom i sigurnom.

* * *

U stara vremena, kada su cirkusi Moire Orfei s neviđenim čudima zakovanim u crvljive bačve i hrđave kaveze, ti nomadski karavani gdje su se artistima zvali hodači po žici ili lijepe gimnastičarke zraka, još stizali u Zagreb, i kada je najvažnija stvar na svijetu bio izlazak Strip Arta Ervina Rustemagića – znači, u ta stara, stara vremena kada su anonimni motociklisti sreće vozili zidove smrti na Jakuševcu za pivo i kotlovinu i djevojački osmijeh, a posljednji plejboj Oktobarske revolucije vozio se svojim ružičastim elektro-mobilom i plašio žirafe na privatnom otoku-zoološkom vrtu i bio nama djeci dalek, nestvaran poput neprirodne pojave koja se javlja samo na mjestima koje nećemo nikada nastanjivati, još dalji od Haleyeve komete; u ta već pomalo zaboravljena vremena, umjetnike poput Fatime Mirande zvali su trbuhozborcima.

Za vrijeme koncerta mogli smo Fatimu Mirandu vidjeti kako hoda s nožem u glavi, no kada se priđe bliže, vidimo kako se radi o gumenoj instalaciji, autohtonom dijelu performansa, gotovo identičnom stvarnom sječivu. Poslije koncerta ona se žustro spori s konobaricom, navaljuje na lijepu crnu djevojku s Komorskih otočja koja uzmiče sve do kuhinje, ali se hrabro odbija podčiniti mušicama jedne svjetske dive, kakve su vjerojatno bile i Eleonora Duse, Sarah Bernardt, Isadora Duncan ili Milka Trnina, samo nismo, na sreću, poznavali i tu

stranu njihovih karaktera.

TROPSKA KIŠA

U *Teatro Municipal* u Riju održala se predstava o starim legendama Amazone. Očekivao sam antropološko i mistično otkrivenje na liniji Levi Straussa ili program protiv uništavanja kišnih šuma FUNAI agencije za prava Indijanaca, no dočeka me ansambl rasplesanih ljepotica odjevenih samo u raskošne indijanske oprave od perja svih boja. Bile su sve dugonoge i većinom iste visine, kao da su birane za osiguranje predsjednika. Savršenih statura i pokreta kao u tropskom Moulin Rougeu, lako bi se lišile nepotrebnih odjevnih predmeta i plesale neumorne ode radosti. U korak ih je pratio i razigrani orkestar dvadesetak majstora violina, violončela, truba i glasovira. Iako je bilo nesnosno vruće, ti svirači izgurali su tempo tri sata u večernjim haljinama i u besprijekornim smokinzima. Publika je sjedila za stolovima gdje se pričalo malo, a puno pušilo i pilo.

Kada je ta više nego slobodna improvizacija amazonskih legendi nakon tri sata završila, bilo je jasno da smo svi, i izvođači i publika, zaboravili zašto smo došli u kazalište. Izlazeći iz tog hrama kolorita našao sam da su u samo tri sata ulice poplavljene, takva se kiša srušila na grad da je voda bila u razini s retrovizorima automobila. Rijeke i brzaci svuda uokolo. Oceanski front nadvisio je pješčanu obalu i spojio se preko ceste sa zgradama Avenide Atlantice.

Morska voda provukla je uličnu prljavštinu sve do koljena. Manevrirao sam kroz naplavljeno smeće i stare novine kao kroz rižina polja sve do prvog hotela, gdje treba čekati najmanje 24 sata da ulice postanu prohodne. U sobi sam objesio mokru odjeću i zapisao u crtaći blok: Šiljim olovku, kvadratična zrna grafita i neregularne ljuske drva padaju u kantu. Beskorisno je; mogu zaobliti olovku do najtanjeg vrha; što nacrtati na šestom katu iznad potopljenog grada?

Nema ničega osim vode i mini bara, a i njega uskoro neće biti. More se odavno spojilo s ulicama a kiša i dalje lije; i nebo i ocean sliveni u glatku olovno sivu površinu. Monotonija, samo ponegdje razbijena crvenim, žutim i plavim krovovima automobila koji vire iz vode, i dobro držećim divovskim panoima za reklame.

Kuda idu dobre namjere?

Krenuo smo u kazalište, zrak čist, more mirno, a na izlaznim vratima dočeka me potop poput onog u Gilgamešu.

(I još, dok sam pratio poplavu s balkona, neka je žena iz zgrade preko puta na daljinu pokazivala ominozne znakove vrteći rukama s noktima u duginim bojama dugačkim i po dvadesetak centimetara...)

PRVA ZRAKOPLOVNA

PRVA

otvorena

terasa

list papira

avion

vrt

aerodrom

cvjetne piste

DJEČJA

signalizacija

ljestve

ravni krov

ZRAKOPLOVNA

igračka

figura indijanca

konac i maramica

padobran

ESKADRILA

MOREPLOVNI LJUDI

Zajedno sa sumrakom ušao sam jedrilicom u nacionalni park na Kornatskom otočju.

Dvanaest sati od Skradina i dalje arhipelagom imali smo sunce, tišinu mora i ptice selice koje brišu rubove na kartama.

Vjetar nas je vukao na pučinu.

Žurio sam usidriti prije mraka i zaokrenuo oko svjetionika – jednog od negdašnjih otoka samostana gdje je austrijski car od udvarača skrivao svoje ljubavnice. Nekoliko milja prije sidrišta u uvali Mir, golema sjena ozbiljno je narušila sklad prostora. Silueta nekog broda, prije topovnjače, nego patrolnog čamca.

Veći od kita, brod je dok smo se približavali rastao kao Kraken, morsko čudovište iz Nordijske mitologije.

U polumraku nisam vidio nikakve oznake identifikacije na željeznoj oplati broda, nijednog mornara na palubi. Ništa se nije micalo. Zašto takav veliki bojni brod u nacionalnom parku? Nisam slušao radio, već neko vrijeme, ali nije bilo vjerojatno da nas je opet okupirala Italija. U priču o Ukletom Holandežu više nitko ne vjeruje.

Hrvatska mornarica je prerasla u veliku morsku silu, sudeći po veličini brodova, samo nedostaju joj mornari, oni srčani moreplovni ljudi iz Dubrovnika koji su svojim trošnim barkama i gliserima pod konstantnom paljbom topovnjača i patrolnih čamaca JNA, osvijetljeni vatrom s obližnjih brda, iz noći u noć tvrdoglavo probijali blokadu Dubrovnika 1991, i tako sačuvali taj pomorski grad od potpunog uništenja.

Toga se sjetimo kada kažemo Hrvatska mornarica.

NAPAD U AUTOBUSU

Lijepo sam ti, sine,
rekao, kada nosiš pečeno pile,
nikada ne idi autobusom,
naročito ne između 11 i 3 sata
popodne, bez obzira što je put
kratak
taj miris
širi se poput zova sirena
nikoga ne može zaobići,
ubijalo se
u prošlosti i za manje,
od Francuske revolucije nadalje.
Još si mlad i ne razumiješ
kakvi su ljudi kada su gladni.
Drugi put molim te
hodi pješke doma s tržnice.
Iako neće zadržati toplinu,
pile će bar stići kući
neoštećeno.

NIJEMA ZVONA

Piše da je svako "peto dijete
u Hrvatskoj siromašno"
i ova zemlja ima duha
zatočenog u boce
od plastike.

Očevi i djedovi i majke i kćeri
iskradaju se u zoru svakog dana
u lov na plastične boce, prebiru
po smeću kao moderni lovci
koji će nađeno prodati za kruh
i ponekad mlijeko.

Njihova ljepota,
nosi sada ožiljak križa na licu,
gorko ih je iskustvo prizemljilo,
otuđilo od snova.

1991., bio je rat
- ne za granice, tko je
o tome mislio?

Ni za tranzicijski kapitalizam,
religiju profita, nitko to
tada nije želio.

Ali zemlja je slobodna
postalo je kletva, a ne
radosna vijest.

U doba ratnog kaosa
miljenici sreće bacili su kocke
i prisvojili komade zemlje ljudi.
Znate li baladu o cvrčku i mravu,
balovima bez maski i visokom društvu
koje kroji drugima sudbinu
iza svilenih zastora -
čipka na čipku:

u vrijeme dok se lutalo rovovima
kao katakombama ukletog svijeta
u glavnome su gradu
marljivo stvoreni temelji feuda.
Ratni profiteri prvi su i na misi:
oni kleknu na kameni pod katedrale
i zauzmu dostojanstven stav
nalik Richardu Lavljeg srca
pri povratku iz Svete zemlje
milijun puta zahvaljujući bogu
što ih je doveo do bogatstva
nesvjesni da se njihov bog
i bog obespravljenih
ne mogu prepoznati u crkvi,
na istom putu, ili u isto vrijeme
proći kroz ista vrata.
Plodove hodočašća
u svetu zemlju visoke politike
velikodušno su ozakonili
i osigurali si pokoljenja,
iako u srednjovjekovlju
- ako je vjerovati enciklopediji -
plemićke su titule i imanja
dijeljeni za čin sveopćeg dobra
ili zbog posebne naklonosti kraljice,
više se ne sjećam.

TRI KRALJA VIKTORA VIDE

Tragom pjesme Tri kralja Viktora Vide
sanjao sam Viktora Vidu
na palubi broda za Argentinu.
Stajao je na pramčanoj palubi
okrenut ka pučini. More sivo,
nigdje horizonta.
"Prvi kralj napuni pješčanik:
sada počinje vrijeme", rekao je
tražeći rub u pustom prostoru,
tamo gdje ga nije bilo.
Rođen za vrijeme austrijskog carstva
u "zaljevu hrvatskih svetaca"
ostavio je bistre zore djetinjstva i zvijezde
koje se "roje noću u krčagu vode na stolu"
s kartom povratka kao praznom mapom
otplovio je daleko od Boke Kotorske
i stradao u zapjenjenoj čeličnoj pari
zemlje pod južnom zvijezdom,
Argentine.
Drugi je kralj "natovario deve
Arabijom mirisavih ulja" i nestao
sa svojom zlom družinom
u nepoznatom smjeru, a mnoštvu
je ostavio samo kratkotrajne živote
u stranim rudarskim oknima bez izlaza.
Tako je i taj pjesnik i školski učitelj
zaglavio u pukotinama dalekog kontinenta.
Daleko od Hrvatske nije bio slobodan,
osjećao se sužnjem svog vremena.
Čovjekom bez zemlje,
poput mnogih u drugom svjetskom ratu.
Nosio je zato poeziju

kao domovinu, Valeryja, Michauxa, Rilkea,
pjesnike koje je prevodio da mu budu
što bliže srcu.

Kada bi netko spomenuo voljenu
"on bi vidio ono što pređe preko nje:
proljeće, jutro u kosi i smrt,
koja je oblikuje u vosku."

"Trećem kralju, na kažiprst,
kao soko lovcu, slijeće pitom ćuk"
koji i preko mora nosi sjaj večeri
na rubu čaše u mrtvom Perastu,
u maloj Boki.

Nudi mu Ognjenu zemlju, pustinju
okamenjenog drveća na horizontu.
"I tajanstvena se pustinja odziva."
U bistrini zvjezdanog neba tražio je
odrješenje od silne tjeskobe i
završio ravno u ustima jurećeg vlaka.
Imao je tri života, dok je tražio
put kući, pjesnik Viktor Vida.

TRI VILE NA BLEDU

Hodajući oko Bledskog jezera možeš se okliznuti u trokutu svoje mladosti. Kroz maglu, otkrivaju se prolazi pod planinskim lancem koji obrubljuje jezero; jedno za drugim, tu su drvena pristaništa, natkriti zakloni za motorne čamce, poput onih na jezeru Tahoe u planinama Sierra Nevade. U crnoj je šumi prva vila.

Na stropu sale za bankete crvena je zastava, a zidovima koračaju partizani u natprirodnoj veličini i raskošnom koloritu. Njihove siluete, na vjetru monumentalne poput Spartanaca na Termopilu, šuljaju se svilenim zavjesama sve do terase vidikovca.

Nekadašnji su to dvori Titovi, a preko puta je vila bivšeg šefa policije i vila šefa vojske.

Vatrenom vodom osokoljeni krenuli bi u neku od partija lova, s terase strijeljajući patke i labudove. "Djeca će uvijek biti djeca", kao da govori najveći pisac tog vremena i otac enciklopedija, a ja na mirnoj površini jezera vidim zabrinuto lice nadrealističkog pjesnika Radovana Ivšića koji gundža iz egzila: "ne slušajte ga, postao je i on dvorska luda..."

Na dnu jezera pronaći bocu davnog osvježavajućeg pića poput Pipija, Cockte i Traubisode bilo bi kao naći kosti izumrlih dinosaura. Hodam po tankoj liniji od vile šefa tajne policije do vile šefa tajne vojne službe iz vremena Jugoslavije, i do jedne od nebrojenih vila maršala Tita u kojima je uvijek živjela samo posluga i životinje izabrane iz kataloga biblijske Noine arke. Ne može se poreći da je imao osjećaja kada se vidi koliko se trudio da njegovim bližnjima, prije svega njegovoj posluži, bude dobro. Ali milijuni su htjeli biti njegovi bližnji, u tome je nevolja, zato je nestalo novaca i Jugoslavija se gušila u obveznicama.

Koliko si imao godina kada je umro Tito, danas je pitanje koje dreči spomenarima, kao nametnuta granica starog i novog doba.

Koliko si imao godina kada je umro Tito?

Ne želim reći, ni pod prijetnjom smrti. Što igra u kinu, tko ima loptu, je li popravljen bicikl, da li u dućanima ima Gringa, naljepnica s likovima nogometaša, Kraševih napolitanki, i da li će mi netko donijeti konzervu Coca-Cole kada se vrati sa skijanja iz Austrije – to je bilo životno pitanje za djecu tog vremena.

Ali, nekako u to vrijeme, u Isusovoj sjeni živio je u Voćarskoj ulici br. 90, ne daleko od naše kuće, Nikola Šop. Otac bi me u vrijeme svetog Nikole vodio u posjetu čovjeku čija je poezija poput nenadanih pahuljica svježeg snijega kojima se uvijek razveselimo kada ih vidimo u prozoru i primimo na dlan kao duhovnu obnovu, jer nam nose vijesti iz zagonetnog svijeta. Za Nikolu Šopa znaju reći da je bio neprimjetan, ali bio je to jedini pjesnik kojega sam upoznao u školsko doba, iako njega nisu, kao mnoge druge, zvali da čita u školama. Upoznao

sam ga zato što sam bio u njegovom domu i mislim da je ispravno reći da je bio nenametljiv. Zanimaren od političko kulturnih bukača tog doba, živio je samozatajno i dostojanstveno, kako je i pisao. Njemačko bombardiranje Beograda 6. travnja 1941., gdje je radio kao profesor gimnazije, urušilo je balkon na kojem je stajao, i ta ga je ozljeda pratila dalje kroz život, tako da se figure velikog pjesnika većinom sjećam samo kako sjedi u pidžami na svom krevetu u Voćarskoj ulici u Zagrebu i prati kako njegova voljena supruga Antonija, uvijek nasmiješena i vedra, dočekuje goste.

Nikola Šop umro je 1982., godine, kada sam imao četrnaest godina.

BIBLIOBUS

Čim su pukle prve cigle Berlinskog zida, sjeo sam sretan na bibliobus.

Monika, rekao je netko kroz prozor nepoznatoj djevojci u žutoj haljini na sjedalu ispred mene, zašto si me ostavila?

Bilo je to dugo putovanje. Odmah sam zaspao kako bi svjež stigao na odredište. U međuvremenu sanjao sam puno stvari.

Kada je bibliobus konačno stigao vidio sam kako silazim na istom mjestu s kojeg sam krenuo. Ali snio sam smjelu pustolovinu na tom putu; bila je živa i bistra poput izvorske vode. Sanjao sam da smo podmetnuli Arhimedovu polugu totalitarnom zmaju, uspješno izigrali damu s kosom u ruci.

U međuvremenu dogodilo se puno stvari.

Srušene cigle nejednakog društva sazidane su opet, od istih zidara, od vjetra neprobojnih ruku. Stari su lisci samo promijenili arhitekturu zida, nadmetali se tko će prije, jedan drugom otimali cigle kako bi ih baš oni prvi postavili, jer stare cigle privatizirane su u zlato, i bit će od zlata, još neko vrijeme, kako to obično biva, dok ne korodiraju i umrve se u prah. Ne u kosti, nego u prah, žilav i više nalik živom blatu, no tada nas već dugo neće biti.

Kada se bibliobus vratio na mjesto polaska, ostali su samo daleki otisci jedne nasmijane mladosti, vjere i nade. Zahvatio me očaj. Malo se toga promijenilo, postalo je još i gore.

Monika, što s nama, rekao je kroz prozor djevojci u žutoj haljini na sjedalu ispred mene onaj isti čovjek koji ju je ispratio sa stanice.

I zatim je dodao, naginjući se kroz prozor: zašto si se vratila?

KAKO JE UKRADENA JEDNA BOJA

Kako je T-com otuđio roza boju
i cijelom spektru napravio rupu?
I zašto bez te jedne boje duga
iznad slapova Krke izgleda
kao krezuba starica?
T-com ima novi brand,
jedan život, jedna boja.
Ni slikari, kostimografi,
ni povjesničari umjetnosti,
ni aranžeri suvenira,
cvjetnih aranžmana i
svijeća za Dan mrtvih,
nitko bez licence
ne smije ni blizu
od T-coma patentiranoj
nijansi roza boje
sublimaciji današnjice
sažetoj do savršenstva
u kojem sve različitosti
postaju veliko jedno,
ništa.

PREKO RIJEKE I U ŠUMU

Saši Meršinjaku

O smrti poezije izvješćuju nas iz dana u dan, bilo to u pobjedničkom ili gubitničkom tonu, svejedno je. U isto vrijeme, mi vidimo da je s poezijom sve u najboljem redu, nesmetano teče umrežena u institucije kao neizostavna grana, štoviše, kao drvo s kojeg su izrasle druge grane. Poezija prima poticaje za statistiku i mjerenje rasta, jarbol je nacionalnoj zastavi u školskim udžbenicima, imamo ljude zadužene da prate njen kronološki slijed. Ležeći na poeziji može se sagraditi karijera. Imamo procjenitelje kakvoće, i učinkovite sustave za pročišćavanje.

Imamo oltare, mistične žrtvenike, kako bi poeziju pustili da buja i guši se u krateru svoje mladosti, ali imamo i zdence ljekovite vode, recepte dugovječnosti. Imamo i konzervatorski odjel, kako bi poeziju, čak i mrtvu, zadržali od propadanja.

Imamo i švedske stolove.

Jedini problem poezije su pjesnici.

Kada se pojave pjesnici, sve pada u vodu. Nevolja je što oni remete društveno priznati položaj poezije, i gospodarski i politički. Dobronamjerno ćemo ih upozoriti da se uklope, inače zlo i naopako. Kada dođu teško bolesni na domjenak, pustit ćemo konobara da ih diskretno otprati do sobice za poslugu.

Mi možemo preduhitriti potrese.

Naša seizmološka mjerenja pokazuju kako su epicentar svakog potresa pjesnici. Moramo ih otjerati dalje preko rijeke i u šumu.

Tomica Bajsić

Pjesnik, prozaik, grafički dizajner i prevoditelj, rođen 1968. u Zagrebu. Školovao se u Školi primijenjenih umjetnosti i na Likovnoj akademiji u Zagrebu. Studij grafike prekinuo 1991. godine kako bi se dobrovoljno priključio obrani Hrvatske. Borio se na niz ratišta u Slavoniji, Dalmaciji, Lici, Baniji i BiH zaključno s akcijom Oluja 1995. godine. Kao pripadnik Specijalnih postrojbi Glavnog stožera HV-a u dva navrata ranjen. Bio i instruktor izvidničko-diverzantskih jedinica HV-a., a za svoj doprinos obrani RH-a primio nekoliko odličja i zahvalnica. Sa suprugom i troje djece živi u Zagrebu.

Poezija mu je prevođena na dvanaest jezika i zastupljena u niz antologija i časopisa u zemlji i svijetu, izvođena na radiju, televiziji i u kazalištu. Za prvu zbirku poezije *Južni križ* primio je nagradu Ivan Goran Kovačić 1998. godine, a nagradu Dobriša Cesarić 2008. za zbirku poezije *Zrak ispod mora*.

Urednik prijevodne poezije u časopisu Poezija i osnivač Druge priče. Glavni tajnik Hrvatskog P.E.N-a. Koordinator za Hrvatsku u Lyriklineu, svjetskoj biblioteci audio poezije sa sjedištem u Berlinu. Voditelj tribina Kultura susreta Hrvatsko-hispanskog društva gdje je i dopredsjednik. U časopisima piše oglede o knjigama i stripovima te reportaže o Južnoj Americi, naročito o Brazilu, kuda je često putovao i gdje mu živi dio obitelji.

Objavio: *Južni križ* (poezija, 1998, 2012); *Pjesme svjetlosti i sjene* (poezija, 2004, 2009); *Dva svijeta i još jedan* (putopisna proza, 2007); *Ana i vila Velebita* (slikovnica, crtež i tekst, 2007); *Pobuna obješenih* (poezija i prozni zapisi, 2008); *Zrak ispod mora* (poezija, 2009, 2010).

Važniji prijevodi: *Španjolske pjesme ljubavi i progonstva* (izbor poezije, 2002); *Sve do Srca Svijeta* (izabrane pjesme Blaisea Cendrarsa, 2003, 2008); *U Patagoniji* (prijevod putopisa Brucea Chatwina, 2006); *Južna pošta : putovanje poezijom Latinske Amerike* (izbor, prijevod i eseji, 2008) *Urezi : izbor iz svjetske poezije o ratu, represiji, ropstvu* (jedan od prevoditelja, 2010).

Biblioteka Online

knjiga 76

Tomica Bajsić

ZRAK ISPOD MORA

© 2010 Tomica Bajsić

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2010, 2015

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Fotografija

© MK10 / Fotolia.com

ISBN 978-953-7669-23-2 (HTML)

ISBN 978-953-345-174-9 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-175-6 (PDF)

ISBN 978-953-345-176-3 (MOBI)

Prvo izdanje

Grad Požega, Požega, 2009.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

